

ACTES

REVIURE EL PATRIMONI

Símbols i mites en la construcció de la identitat

El naixement de la Generalitat de Catalunya (1359)

Cervera en la construcció del mite nacional¹

Pere Verdés Pijuan, historiador del CSIC

Introducció

El dia 21 de novembre de 2013 van tenir lloc les VIII Jornades “Reviure el patrimoni. Símbols i mites en la construcció de la identitat”, organitzades pel Museu Comarcal de Cervera i celebrades a l’Auditori Municipal de Cervera. Com és sabut, aquest indret es troba situat al carrer Major, número 66, on hi havia l’antiga església de S. Bernat i, tal com es diu en una de les plaques que hi ha a la façana, fou el lloc on van tenir lloc les sessions de les Corts Generals de 1359 en què, teòricament, va “néixer” la Generalitat de Catalunya.

Per tant, no existia un marc més adient a l’hora de parlar del tema que aquí m’ocupa: el mite fundacional de la que, actualment, constitueix la principal institució d’autogovern de Catalunya, la Generalitat. No cal dir que, seguint el patró habitual, aquest mite se situa en una “edat d’or” de la història política del Principat, la baixa Edat Mitjana, i es troba lligat a un indret particular que actua com a símbol localitzat de l’esdeveniment que va donar lloc a la susdita institució. Un mite que, en els coneguts paràmetres de Max Weber sobre l’autoritat política, serviria per dotar a la Generalitat –si més no, en l’imaginari col·lectiu– de la legitimitat atorgada per una tradició històrica que s’enfonsa en el passat llunyà, i enllaça sense solució de continuïtat la institució estamental abolida el 1714 i l’organisme de govern autònom creat el 1931, i recuperat el 1977. Val la pena recordar, seguint la reflexió weberiana, que aquesta operació historiogràfica atorga “legitimitat tradicional” a la Generalitat actual, i falca l’autoritat legal aconseguida mercès al reconeixement de la institució d’autogovern a l’Estatut de Catalunya; tal com també ho fa l’autoritat “carismàtica” que proporciona figures heroïques i/o exemplars com les dels presidents Francesc Macià, Lluís Companys o Josep Tarradellas².

Ara bé, més enllà de constatar aquests fets (que, sens dubte, requeririen una reflexió molt més profunda), el que aquí m’interessa mostrar és quan i de quina manera van néixer, concretament, el mite i els símbols que situen el naixement de la Generalitat a Cervera el 1359.

És un fet que aparentment és el més antic que es tracta a les Jornades, però que –com veurem– constitueix la construcció historiogràfica més moderna dins de tot el procés d’elaboració d’una identitat política catalana, ja que no comença a prendre cos fins després del restabliment de l’autogovern el 1977 i, en major o menor mesura, no ha parat de ser alimentada fins a l’actualitat. A la llum d’aquesta circumstància, per tant, no puc deixar de fer esment –ni que sigui breument– a la historiografia, això és, a aquelles obres històriques que, en tractar de l’antiga Diputació del General de Catalunya, “no” parlaren del seu naixement. Però, abans de res, cal començar donant unes breus pinzellades sobre els fets històrics que, a la llum dels estudis més recents, van donar lloc a l’esmentada institució en els darrers segles medievals, fent palès que no té res a veure amb la Generalitat contemporània.

El naixement de la Generalitat a la llum dels estudis històrics

Per entendre la Diputació del General de Catalunya, primer de tot s’ha de recordar mínimament el que significaven les Corts generals³. Com és sabut, les Corts eren les assemblees que, durant l’Edat Mitjana, reunien el monarca i els representants de l’Església, de la noblesa i de les principals ciutats i viles de jurisdicció reial del principat. Aquests delegats estamentals formaven els tres braços de la Cort –l’eclesiàstic, el militar i el reial– i, juntament amb el sobirà, representaven la comunitat política del país, també anomenada General de Catalunya. Tal com assenyalen les fonts, la principal comesa de les Corts era *tractar del bon estament de la cosa pública* del principat, la qual cosa es concretava: en l’elaboració i aprovació de les “constitucions”, les normes d’aplicació general més importants del país; en la negociació i concessió del “donatiu”, la contribució voluntària feta pels braços al monarca; i en la presentació i resolució dels “greuges”, les queixes dels estaments respecte a l’acció de govern del rei i dels seus oficials. La gran importància d’aquesta institució rau en el fet que, des de 1283, el sobirà no podia promulgar *constitucions* ni exigir impostos generals sense l’acord

1. Aquest estudi s’ha realitzat en el marc del Grup de Recerca Consolidat Renda feuda i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval (2009 SGR 1367).

2. Max WEBER, *Economía y sociedad. Esbozo de sociología comprensiva*, México – Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica, 1964 (1922), vol. I, pp. 170-197.

3. Sobre aquesta institució, vegeu els diferents estudis que es recullen a *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d’Història Institucional*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Departament de Cultura, 1991.

i l'autorització dels tres braços reunits en Corts. És el que la historiografia anomena la doctrina del “pactisme” o constitucionalisme polític medieval, segons la qual l'actuació reial en dos àmbits tan fonamentals com eren el legislatiu i el fiscal no podia ser arbitrària, sinó que havia de comptar amb l'acord del ple del General. Des de 1283, per tant, els sobirans van convocar Corts periòdicament a les ciutats i viles del reialenc, entre les quals es trobava Cervera⁴.

Un cop definides les Corts, passem a ocupar-nos de la cort general de 1359. Abans, però, cal posar de relleu una circumstància concreta, sense la qual no pot entendre's l'aparició de la Generalitat: em refereixo a la concessió dels *donatius* o ajudes econòmiques de les Corts al rei⁵. A partir de 1289, la concessió de *donatius* en Corts va exigir el nomenament de comissions encarregades de gestionar, més enllà del temps limitat que durava l'assemblea, les contribucions econòmiques atorgades voluntàriament pels braços al monarca. Concretament, les Corts de 1289, de 1292, de 1300 i de 1350 crearen organismes delegats per tal de recaptar, sense la intromissió del poder reial, els impostos votats en cadascuna d'aquestes assemblees durant períodes que oscil·laven entre els dos i cinc anys. Tanmateix, cap d'aquestes comissions o *diputacions* –com se'n deia llavors– va donar lloc a una institució, ja que no tingueren continuïtat en el temps i desaparegueren tan bon punt es féu efectiva la tributació pactada. Fou la llarga guerra amb Castella, iniciada l'any 1356, i la resta de conflictes que se succeïren durant el regnat de Pere el Cerimoniós els que exigiren un esforç financer extraordinari i sostingut dels tres braços, i van propiciar la continuïtat de les delegacions temporals i la consolidació definitiva de l'anomenada Diputació del General. Com he dit, tots els historiadors moderns coincideixen a assenyalar les Corts celebrades a Cervera el 1359 com el punt de partença d'aquest procés de consolidació institucional, ja que va ser a partir d'aquell moment que la “diputació” d'una assemblea va començar a enllaçar amb la de la següent de forma ininterrompuda, sense solució de continuïtat⁶.

Així doncs veiem que la Diputació del General (la “Generalitat” medieval) es conformà bàsicament com

una institució de caràcter fiscal i financer, i aquesta va ser sempre la seva competència fonamental⁷. Ara bé, això no hauria estat possible sense dos elements que també ajuden força a entendre el caràcter del nou organisme: em refereixo, d'una banda, als impostos generals sobre el comerç (anomenats així mateix *generalitats*), que es crearen a les següents Corts, celebrades a Montsó (1362-1363), per nodrir les arques de la Diputació; i, d'altra banda, em refereixo a les primeres emissions de deute públic, que foren realitzades en el marc de les corts de Barcelona-Lleida-Tortosa (1364-1365) i que garantien la continuïtat de la institució mentre el capital manllevat no fos amortitzat. No m'entretindré a explicar els detalls, però vull insistir que es tracta de dues iniciatives d'una gran precocitat i originalitat per l'època, fet que ha portat als estudiosos d'arreu a considerar la Diputació del General catalana com una de les hisendes públiques més antigues d'Europa. Ara bé, això no és tot: ahir i avui, la sobirania política i la capacitat econòmica acostumen a anar de bracet, i per una senzilla regla de tres, la institució “regularitzada” el 1359 va anar adquirint una influència política creixent a Catalunya. El raonament és senzill: el rei (gairebé sempre mancat de diners) no podia imposar tributs de forma unilateral, sinó que havia de sol·licitar el numerari a les autoritats del país; les autoritats (si no hi trobaven cap impediment) atorgaven el donatiu, però ho feien sempre a canvi de certes contraprestacions; unes contrapartides que, la majoria de vegades, el rei no tenia cap altre remei que concedir. El poder de la Diputació del General, per tant, cada cop va ser més gran i, en el context de les corts de Barcelona (1413), la institució va aconseguir independitzar-se orgànicament de les assemblees generals i, al mateix temps, va rebre la important comesa de controlar l'Observança del dret general del país. A partir d'aquest moment, el camí que s'havia iniciat l'any 1359 a Cervera ja no tenia retorn possible i tot un seguit de manifestacions externes així ho demostren: la construcció del primer Palau de la Generalitat, la compilació de les lleis del Principat, la promulgació d'ordinacions generals, etc⁸.

Tot i que també resultaria interessant aturar-s'hi, no em referiré a l'estructura de la institució ni al seu fun-

4. Aquesta localitat va acollir les assemblees generals de 1359 i 1476, a més de les reunions particulars del braç reial (Parlaments) que tingueren lloc l'any 1429 i el 1468. Anteriorment, l'any 1202, la vila també havia estat la seu d'una altra assemblea, on solament participaren els braços eclesiàstic i nobiliari, en què s'aprova la cèlebre constitució dels ius maltractandi (dret de maltractar) senyorial. Ara bé, aquesta reunió no era general, sinó restringida al representants de l'església i la noblesa.

5. Més detalls sobre aquesta seqüència de donatius a Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya (segles XII-XIV), Eumo Editorial - Universitat de Girona, Vic, 1995.

6. Com ja s'ha apuntat, l'assemblea de Cervera va ser inaugurada solemnement pel rei Pere el 14 d'octubre de 1359 a l'església parroquial de Santa Maria, llavors en construcció. Per aquesta raó, la major part de les sessions van tenir lloc a l'església de S. Bernat, i va ser en aquest indret (del qual només resta la façana) on es van prendre les decisions més importants. No entraré a valorar aquestes decisions, ja que més enllà de l'enorme donatiu concedit al rei, poca cosa més pot dir-se'n en relació amb el naixement de la Diputació.

7. Han estudiat detalladament els orígens i desenvolupament de la Diputació del General durant els s. XIV-XV: Albert ESTRADA-RIUS, Els orígens de la Generalitat de Catalunya (La Deputació del General de Catalunya: dels precedents a la reforma de 1413), Tesi doctoral inèdita, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 2001; Isabel SÁNCHEZ DE MOVELLAN, La Diputació del General de Catalunya, 1413-1479, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2004.

cionament i evolució. Un altre dels temes fonamentals que obvio són els conflictes bèl·lics que van tenir lloc entre la Diputació del General i la monarquia: la guerra contra Joan II (1462-1472), la revolta dels Segadors (1640-1652) i la Guerra de Successió (1702-1714). En comptes d'això, i per evitar confusions històriques, vull acabar aquestes breus notes històriques recordant el pas que va produir-se de la Diputació del General medieval a la Generalitat moderna⁹.

Com és sabut, el triomf militar de Felip V i la instauració del règim de Nova Planta (1716) va suposar l'abolició de les lleis i les institucions públiques del país, entre les quals hi havia la Diputació del General. Aquesta data, doncs, suposà la fi de l'organisme estamental així com el de les Corts que l'havien originat, i posteriorment només es documenten algunes temptatives més o menys quimèriques de desenterrar la vella institució. Em refereixo, per exemple, a l'establiment temporal de la Diputació provincial de Catalunya, arran de la promulgació de les Constitució de Cadis el 1812; al projecte de Tomàs Bertran i Soler que, l'any 1848, en el decurs de la segona guerra carlista o guerra dels Matiners, organitzà la Diputació General de Catalunya i se n'erigí com a president; o la breu restauració de la Diputació catalana en territori carlí, el primer d'octubre de 1874, gràcies al decret que promulgà el pretendent Carles VII el 26 de juliol d'aquell any que restablí les antigues llibertats del país¹⁰. Tanmateix, aquests organismes poc o res tenien a veure amb la institució ancestral, com tampoc s'hi pot identificar pròpiament la Generalitat moderna, instaurada el 1931, durant la Segona República. Els legisladors de 1931, però, en renunciar a la república catalana (no ho oblidem) van creure oportú d'invocar aquell antecedent medieval com a element legitimador de la voluntat d'autogovern contemporània¹¹. Tal com es deia, el 28 d'abril de 1931, en el Decret de la Presidència de la Generalitat sobre el Govern i la Diputació provisionals de la Generalitat de Catalunya:

Amb la proclamació de la República ha estat restablerta coma expressió de la unitat tradicional del nos-

tre territori la Generalitat de Catalunya. Desapareguda aquesta gloriosa institució per un interès dinàstic de la Monarquia borbònica, és natural que hagi renaixut així que l'admirable unanimitat dels ciutadans ha decidit expulsar del país aquella dinastia...¹².

I va ser d'aquesta manera que la Diputació del General, ara anomenada *Generalitat*, va passar a ocupar un lloc preminent dins l'imaginari col·lectiu del poble català. Amb el restabliment de la Generalitat, després de la mort del dictador, la reivindicació històrica va mantenir-se i, com veurem tot seguit, és en aquest context precis que cal situar l'elaboració del mite.

El silenci o l'ambigüitat historiogràfica

A grans trets, doncs, aquesta és –a la llum dels estudis històrics actuals– l'evolució de la Generalitat de Catalunya, des dels seus orígens més remots com a institució emanada de les assemblees generals de Corts (la Diputació del General) fins a l'òrgan d'autogovern autònom (la Generalitat), creat el 1931 i vigent als nostres dies. Vegem ara l'altra cara de la moneda, això és, el procés de construcció dels símbols i mites actuals, que han permès vincular un i altre organisme polític.

En aquest sentit, el primer que cal constatar és el relatiu desinterès que hi havia hagut per aquest tema abans del restabliment definitiu de la Generalitat, a partir de 1977. Efectivament, els cronistes d'època medieval i moderna no s'havien plantejat mai quan havia nascut la Diputació del General de Catalunya, i com a molt el que havien fet alguns d'ells és iniciar les llistes de diputats l'any 1359. Un fet totalment lògic si tenim en compte que, com he dit, va ser a partir del donatiu atorgat Cervera quan les comissions nomenades per administrar les ajudes concedides al rei, des de finals del s. XIII, van començar a enllaçar-se les unes amb les altres sense solució de continuïtat, a causa de l'endeutament a llarg termini contret a partir de 1364-1365 per la Diputació del General. Això és el que fa, per exemple, el jurista

8. Cervera també té un testimoni amagat d'aquesta consolidació institucional: la Casa de la Diputació local, que es troba al carrer Major, 79. A l'igual que algunes de les altres delegacions territorials de l'antiga Generalitat (i que el propi Palau de Barcelona), la casa Cervera va ser reformada en profunditat durant la segona meitat del s. XVI, coincidint amb un moment de prosperitat econòmica de la institució. I, tal com encara pot veure's en una llinda de l'actual edifici, on hi apareix la Creu del General, les obres foren realitzades l'any 1576 pels mestres de cases Antoni Sala i Bernat Giralt.

9. Més enllà de les breus pinzellades que aquí proporciono sobre les característiques i l'evolució de la institució analitzada, per saber-ne més remeto als estudis continguts en M. Teresa FERRER I MALLOL (dir.), Josep M. ROIG ROSICH (coord.), *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens Medievals a l'actualitat*, 650 anys, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Institut d'Estudis Catalans, 2011.

10. Sobre aquests episodis, vegeu: Josep SARRIÓ I GUALDA, *La Diputació provincial de Catalunya sota la Constitució de Cadis (1812-1814 i 1820-1822)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Departament de Governació i Relacions Institucionals, 1991; Albert GHANIME, "Pensament polític i acció revolucionària de Tomàs Bertran i Soler", a *Quaderns d'Història*, 10, Barcelona 2004, p. 121-136; Pere ANGUERA, "Carlisme i reivindicació catalana a la tercera guerra", a *Millars. Espais i Història*, 23, 2000, p. 159-175.

11. Sobre la reunió on s'adopta la decisió d'establir la "Generalitat", celebrada durant el mes d'abril de 1931 entre els tres ministres enviats a Barcelona pel govern provisional de la República (Marcel·lí Domingo, Fernando de los Ríos i Lluís Nicolau d'Olwer) i Francesc Macià, acompanyat pels futurs consellers de la nova institució d'autogovern, vegeu: Josep Antoni GONZÁLEZ CASANOVA, *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*, Barcelona, Curial Edicions, 1974, p. 288-302.

12. *Ibidem*, p. 686.

gironí Narcís de Sant Dionís, en una nota continguda en la compilació de les Constitucions de Catalunya, a començament del s. XV; també ho fan Francesc Boscà, mort el 1480, en els apèndixs del *Memorial Històric*, i Andreu Bosch, cronista de Perpinyà, a principis del s. XVII¹³. Per bé que aquest últim autor esmenta les corts de finals del s. XIII com les primeres en què apareixen *diputats* i les de 1413 com les que consoliden definitivament la institució¹⁴.

Posteriorment, després del 1714, tampoc els historiadors il·lustrats ni els romàntics van tenir gaire interès en aquest fet històric, ni tan sols amb els intents de restaurar la Diputació General de Catalunya durant les guerres carlines del s. XIX. Dedicà algunes pàgines a la institució, per exemple, Antoni de Capmany (1742-1813) en la seva cèlebre història sobre el comerç de Barcelona i també en la *Práctica y estilo de celebrar Cortes...*, esmentava així mateix les assemblees generals de finals del s. XIII, les de 1359 i les de 1413 com algunes de les fites en el llarg procés de construcció de la Diputació¹⁵. En el s. XIX, Víctor Balaguer, Salvador Bové o Andreu Avel·lí Pi i Arimon segueixen el text de Capmany; no parlen dels orígens de la institució altres historiadors tan coneguts com Antoni de Bofarull, Josep Coroleu o Josep Pella i Forgas¹⁶.

Malgrat l'aparició de la Mancomunitat de Catalunya, l'any 1914 (precedida per la de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1907), els historiadors posteriors no van animar-se a estudiar el tema dels orígens, com tampoc semblen fer-ho amb la creació de la Generalitat moderna, el 1931. Certament, la transcendència de les corts de 1359 a l'hora d'iniciar la nòmina de *diputats* es posada de manifest per autors tan diferents com Francesc Carreras Candi, Antoni Rovira i Virgili o Antonio de la Torre y del Cerro. Tanmateix, cap d'ells acabà de precisar els orígens de la institució, i tots esmenten també la importància de les assemblees tingudes des

de finals de la tretzena centúria i, posteriorment, fins a la consolidació definitiva de la institució el 1413. Resulten força significatives unes paraules de Ferran Valls i Taberner, el 1923, quan manifestava la seva perplexitat davant del fet que els orígens, l'estructura i l'evolució d'una institució tan important per les llibertats del país no hagués estat estudiada a fons, i feia palesa tant la imprecisió dels estudis existents com la manca d'una recerca metòdica i ben fonamentada. Ell, però, no la va dur a terme, com tampoc ho van fer els grans "pares" de la historiografia catalana moderna, això és, Ferran Soldevila i Jaume Vicens Vives¹⁷. Com he apuntat, només Ignacio Rubio y Cambronero feu de la institució l'objecte d'un estudi monogràfic, però en aquest treball el tema del "naixement" quedà diluït entre reflexions diverses relacionades amb la les Corts (des de finals del s. XIII), el concepte de General i la nòmina dels diputats escollits fins a 1413¹⁸. Comptat i debatut, resulta tremendament significatiu que ni tan sols es parli dels orígens de la Diputació del General en una obra de títol tan emblemàtic com *Moments crucials de la història de Catalunya*, realitzada per Ramon d'Abadal, Jordi Rubió, Ferran Soldevila, Miquel Tarradell i Jaume Vicens Vives, i publicada l'any 1962 per l'editorial Vicens-Vives¹⁹.

Per acabar amb aquest breu repàs historiogràfic, val a dir que tampoc la historiografia cerverina es féu ressò d'aquesta –teòricament– gran efemèride de la història local. Fins a cert punt, això pot resultar comprensible si tenim en compte que un part important d'aquesta historiografia, especialment fructífera arran de l'establiment de la Universitat, estava més interessada en posar de relleu la fidelitat cerverina a la Corona espanyola que no pas l'autogovern català. De totes maneres, tampoc sembla que els cronistes anteriors ni els historiadors contemporanis prenguessin en consideració l'episodi, ni tan sols arran de la vista de Francesc Macià a Cervera l'any 1931²⁰. Serveixi d'exemple paradigmàtic, la

13. M.Teresa FERRER I MALLOL, "Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)", a Miquel Coll i Alentorn. Miscel·lània d'Homenatge en el seu vuitantè aniversari, Barcelona, Fundació Jaume I, Barcelona, 1984, p. 221-269 (esp. 222-223); EADEM, "El naixement de la Generalitat de Catalunya (1359-1413)", a M.T. Ferrer i Mallol (dir.), J.M. Roig Rosich (coord.), Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens Medievals a l'actualitat, 650 anys, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Institut d'Estudis Catalans, 2011, p. 19-42 (esp. 20); Ignacio RUBIO Y CAMBRONERO, La Deputació del General de Catalunya en los siglos XV y XVI, Barcelona, Diputación Provincial, 1950, p. 43-48 (esp. 46-47).

14. Rubio y Cambronero també fa esment al jurista Domingo d'Aguirre que, al seu torn, es remet a Felip Vinyes i Andreu Bosch per fer remuntar els primers diputats a finals del s. XIII (ibidem, pp. 48-49). Sobre Vinyes i Aguirre, vegeu per exemple: Jesús VILLANUEVA LÓPEZ, "Felip Vinyes (1583-1643): su trayectoria política y la gestación de la revuelta catalana de 1640", Manuscripts, 17 (1999), p. 307-340; Tomàs de Montagut i Estragués, "El jurista Domènec d'Aguirre i la memòria del Dret Públic Català", a Ivs Fugit, 13-14 (2004-2006), p. 231-249.

15. RUBIO Y CAMBRONERO, La Deputació del General..., p. 49-54.

16. Ibidem, p. 54-60.

17. Ibidem, p. 60-79.

18. Ibidem, p. 133-140.

19. Ramon d'ABADAL, Jordi RUBIÓ, Ferran SOLDEVILA, Miquel TARRADELL, Jaume VICENS I VIVES, Moments crucials de la història de Catalunya, Barcelona, Editorial Vicens-Vives, 1962.

20. Molt significativa resulta una petició de lloc a les bosses de la Diputació realitzada per les autoritats de la vila de Cervera a la segona meitat del s. XVII, quan els arguments esgrimits per aconseguir-ho eren la importància demogràfica, l'activitat comercial, la presència de la taula on es cobrava les generalitats sobre l'exportació de safra i la celebració de la festa de sant Jordi a imatge de Barcelona; res es deia, però, del pedigrí que hauria pogut conferir un hipotètic naixement de la Generalitat a la vila (Eva SERRA, "El món urbà en l'espai històric català. Incidència territorial i legislativa", a Jaume Dantí (coord.), Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya moderna, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 2005, p. 41-140 (118-119).

figura cabdal d'Agustí Duran i Sanpere, el qual –que jo sàpiga– no va dedicar cap dels seus estudis a l'episodi, i ni tan sols l'esmenta quan parla de l'antiga casa de Santes Creus i de l'església de S. Bernat. Únicament diu que s'hi van celebrar diversos Parlaments i Corts, incloses les de 1359, i que hi ha una placa commemorativa de l'acceptació per part del príncep Ferran dels pactes matrimonials amb Isabel de Castella²¹.

Així doncs, com deia, sembla evident que fou a partir del restabliment de la Generalitat el 1977 quan es començà a forjar, de debò, tant el mite del naixement de la Generalitat a Cervera, el 1359, com els seus símbols; tot i que els historiadors inicialment tampoc anaren gaire més enllà que els seus predecessors, tal com ho demostren estudis de referència com els de Maria Teresa Ferrer i Mallol (1984) o Victor Ferro (1987)²². Especialment significatives resulten, en aquest sentit, les assenyades paraules de M.T. Ferrer en el seu estudi pioner, quan deia:

M'ha semblat que valia la pena [publicar els documents de nomenament dels diputats encarregats d'administrar el donatiu atorgat pels braços al rei a Cervera el 1359] perquè són, en certa manera, l'acta de naixement d'una institució de gran importància a Catalunya, encara que fou un naixement accidental i no pas deliberat. En efecte, hom no pensava en crear una institució permanent, foren les circumstàncies les que hi portaren. Els capítols de Corts de 1359 preveien que aquesta comissió tindria vida només mentre durés l'administració del donatiu, i de fet fou així, només que enllaçà directament amb una altra comissió de Corts i així successivament. Un detall revelador de la falta d'intenció de crear una institució permanent fou la disposició de les Corts ordenant als diputats de destruir la documentació un cop acabada llur tasca, disposició a la qual ja m'ha referit. Era una mesura que havien pres les Corts precedents per evitar que la Corona pogués usar la documentació fiscal de les Corts per a refinar l'aparell fiscal propi, però no hauria tingut sentit si s'hagués pensat crear una institució nova, ja que la conservació de la documentació és la base de tota bona administració...²³.

La “cooperació necessària” de Cervera

Curiosament, tot sembla indicar que al capdavant el naixement del mite va ser resultat d'una interessant se-

qüència de fets, que tingueren com a escenari la pròpia Cervera; una seqüència que podem resseguir perfectament a través de premsa local.

Així, el primer d'aquests fets va ser la visita, l'1 de maig de 1979, del president Josep Tarradellas a Cervera. Tarradellas visitava la ciutat amb motiu de la clausura del “II Congrés de la Unió de Pagesos” i, en arribar, va dirigir-se a l'Ajuntament, on es va reunir amb la corporació municipal a la Sala de Plens. Allí, l'alcalde Joan Salat va pronunciar un parlament, al final del qual –fent gala d'una notable erudició– va recordar com en les Corts de Cervera de l'any 1359, durant el regnat de Pere el Cerimoniós, es va crear la Generalitat de Catalunya, primer amb una comesa recaptatòria, i que per la freqüència de les seves reunions va constituir-se en un organisme de govern permanent. La resposta de Tarradellas va ser, entre altres coses, agrair l'adhesió i fidelitat de la corporació a Catalunya, bo i manifestant que recordaria sempre la circumstància que feia sis-cents vint anys a Cervera hi havia nascut la Generalitat, de la qual “ell n'era l'actual president”²⁴.

Un segon fet que cal tenir present és la troballa per part de l'historiador local Josep M. Llobet i Portella, just un any després, d'un pergami a l'Arxiu Històric de Cervera amb les “Constitucions” aprovades pels representants del poble català amb el seu rei (diu la notícia) en la cloenda de les corts de 1359. Estrictament, aquest document no podria considerar-se com la “partida de naixement” (tal com la va anomenar algun periodista) de la Diputació del General: com he dit, en tot cas caldria haver conservat els capítols del donatiu atorgat per les corts al Cerimoniós, l'administració del qual fou encomanada als diputats²⁵. Malgrat tot, en aquells moments d'eufòria política, la “descoberta” tingué gran impacte i tothom va córrer a adherir-se a la proposta feta per l'alcalde Salat d'erigir un monòlit en record de l'esdeveniment històric i la col·locació d'una làpida commemorativa a la façana de l'antiga església de Sant Bernat, per deixar constància que fou en aquell lloc on va celebrar-se l'assemblea que –diu la crònica– instituí la Generalitat de Catalunya²⁶. Reblava el clau una crònica de la Vanguardia, titulada *Aparece la partida de nacimiento de la Generalitat*, quan deia:

Aún cuando para muchas personas cultas en historia y en política no les era ajeno el hecho de que la Generalidad tomó forma pròpia en las Cortes celebra-

21. Agustí DURAN I SANPERE, *Llibre de Cervera*, Barcelona, Curial, 1977, p. 316-317.

22. FERRER I MALLOL, “Els primers diputats de la Generalitat...”, p. 221-269; Victor FERRO POMA, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987, p. 243-246. També ho havia afirmat anys abans, de passada, en una obra més divulgativa Jesús LALINDE, “Les institucions cabdals de Catalunya: les corts, els parlaments i la Generalitat”, a *Història de Catalunya*, Barcelona, Salvat, p. 244-245. Per resseguir l'evolució de tota aquesta historiografia contemporània, vegeu SÁNCHEZ DE MOVELLAN, *La Diputació del General...*, p. 14-18.

23. FERRER I MALLOL, “Els primers diputats de la Generalitat...”, p. 227.

24. Segarra, 824 (15 de maig de 1979).

25. Així ho entenia també M.T. Ferrer i Mallol en l'estudi pioner, ja esmentat (vegeu nota 22).

26. Segarra, 847 (15 de maig de 1980); 848 (1 de juny de 1980).

das en Cervera el año 1359, bajo el reinado de Pedro el Ceremonioso, este hecho no ha sido divulgado a gran escala entre el pueblo llano y sencillo hasta la edición por el Parlament de Catalunya del folleto explicativo de las elecciones del pasado 20 de marzo [de 1980] o hasta que fue recogido por Edmón Vallés en el libro *La Generalitat de Catalunya en la història* [editat l'any 1978 per la Caixa de pensions] ²⁷.

Cal advertir que aquesta obra de divulgació no era tan taxativa i es limitava a constatar el que ja havien dit els historiadors fins aquell moment, recordava que fou durant el llarg regnat de Pere el Cerimoniós quan les delegacions de Corts creades per al cobrament dels tributs es transformaren en una institució de caràcter permanent. Això sí, recollia una cita literal de Jaume Sobrequés (sense indicar-ne la procedència), on aquest historiador afirmava que “des d'un punt de vista jurídic, aquest procés es concretà a les Corts de Barcelona-Vilafranca-Cervera de 1358-1359, que designaren dotze persones... amb la missió de tenir cura de l'organització de la política fiscal”²⁸. Probablement, aquesta era l'afirmació a la qual devia referir-se el cronista (Leonardo Santacana), que es deixava emportar també per l'entusiasme del moment:

La aparición del documento –ha dicho a “La Vanguardia” el recién nombrado archivero municipal, José Mª Llobet- no ha podido ser más oportuna”. En efecto, estamos en unos momentos esperanzadores en que la Generalitat recupera las funciones que le son propias y, tras el paso inicial del presidente Tarradellas, tiene ahora presidente libremente elegido en la persona de Jordi Pujol, quien, junto con los miembros del “Govern”, se dispone a llevar a cabo la tarea de recuperación de nuestro derecho tradicional, cuya partida de nacimiento acaba de aparecer en Cervera y ha sido expuesta a la curiosidad de los ciudadanos y visitantes... Efectivamente, el documento tiene su interés y muy en especial para los cervarienses, porque da testimonio de cómo a mediados del siglo XIV la ciudad acogió y hospedó a los componentes de unas Cortes memorables que instituyeron la Generalitat, a través de la cual el pueblo catalán se organizó y vuelve a organizarse hoy con su autogobierno...²⁹

La tercera baula en aquesta cadena d'esdeveniments és, precisament, la vista del llavors conseller adjunt a la Presidència de la Generalitat, Miquel Coll i Alentorn, a Cervera l'any 1980, durant la Festa Major del Sant

Crist (finals de setembre). En el decurs d'aquesta visita se li lliurà una reproducció fotogràfica del pergami i s'inaugurà la placa commemorativa de les Corts de 1359. Segons la crònica, en el parlament, Coll i Alentorn posà de manifest la satisfacció que com a conseller de la Generalitat i també com a historiador, li produïa el fet de poder tenir la reproducció del Pergami de les Corts convocades pel rei Pere, que tanta transcendència i repercussió tingueren per al futur del nostre país. “Aquí, entre vosaltres –va afirmar– nasqué la *petita llavor* que més tard fóra la nostra institució d'autogovern”. Poc després, el dia 11 d'octubre, Coll i Alentorn es desplaçava de nou a Cervera per fer una detinguda visita a la Universitat i, sobretot, a les instal·lacions de l'Arxiu Municipal, on va pronunciar una documentada conferència sobre la Generalitat de Catalunya, i es va referir –com no podia ser d'altra manera– als inicis en les Corts de Cervera de 1359 ³⁰.

Després d'aquests primers moviments (clarament polítics), l'any 1982 es donà el pas definitiu cap a la consolidació del mite, amb la creació del seu símbol principal, el monument del prestigiós escultor Josep M. Subirachs. Uns mesos abans de la seva inauguració, durant l'estiu d'aquell any, unes obres a l'Escola de Música (l'actual seu dels Carranquers, al carrer Major) posaren al descobert una gran sala de l'antiga casa de la Generalitat a Cervera. L'escut de la Generalitat (la Creu de Sant Jordi) i la data de 1576 que constava en una llinda de la façana permetia saber quan fou aixecat l'edifici, i des de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament es feia palesa la intenció de recuperar l'aspecte primitiu de la sala; “aquell –deia la crònica– que li era propi quan constituïa la representació a la nostra població del més alt organisme del Govern del nostre país” ³¹.

Però, com deia, un dels principals esdeveniments en tot aquest procés fou la inauguració, el 26 de setembre de 1982, del Monument realitzat per Subirachs, que s'havia traslladat a Cervera per fer, a les antigues naus d'Iberia Radio i amb mà d'obra local (tot un detall per a una població que vivia immersa en una profunda crisi industrial), els encofrats que serviren de motllo per a la imponent escultura. Quatre grans monòlits simbolitzaven el redreçament de les barres de la senyera, en clara referència a la recuperació de les llibertats nacionals; només un dels pilars es trobava totalment vertical i en ell s'hi van gravar les fites més importants de la història de la Generalitat. L'obra va situar-se en un espai especialment dissenyat per a l'ocasió, a la plaça anomenada –no perquè sí– de les Corts catalanes, vora les muralles que pels volts de 1359, va manar construir el rei Pere

27. <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1980/07/09/pagina-5/32908281/pdf.html> [consulta 15/05/2014].

28. Edmón VALLÉS, *La Generalitat de Catalunya en la història*, Barcelona, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, 1978, p. 8, 51. Vallés també deixava ben clar que “la Generalitat restaurada [el 1931] i l'antiga no tenien altra cosa en comú que el nom” (p. 9).

29. <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1980/07/09/pagina-6/32908282/pdf.html> [consulta 15/05/2014].

30. Segarra, 856 (15 d'octubre de 1980). La cursiva és meua.

31. Montseré, 4 (juliol 1982).

el Cerimoniós per defensar la població. La inauguració fou presidida pel president de la Generalitat, Jordi Pujol, i pel president del Parlament, Heribert Barrera, que es desplaçaren a Cervera amb el govern autonòmic en ple per tenir-hi Consell Executiu de la Generalitat (tal com encara commemora una placa en l'antiga Biblioteca Universitària). Com pot suposar-se l'acte fou una apoteosi popular i va anar acompanyat del preceptiu lliurament de la reproducció fotogràfica del pergami de 1359 i de la visita a l'antiga església de Sant Bernat, "on s'acordà –deia la crònica– per les Corts Catalanes de 1359, la institució de la Diputació del General". Val la pena llegir les manifestacions dels impressionats consellers de l'època que marxaven plenament convençuts del naixement de la Generalitat a Cervera; "llavors, sense dubte, no van donar gaire importància al fet (deia Coll i Alentorn). Ara ho podem valorar millor" ³².

Val a dir també que, a partir d'aquell moment, les diades de l'Onze de Setembre van celebrar-se al Monument que, com he apuntat, es troba situada a la plaça de les Corts catalanes, al costat del carrer de la Barbacana del rei Pere el Cerimoniós; nom que se li va donar durant els actes de la Diada de l'any 1989 pel fet d'haver estat el monarca que les va impulsar, però també –tal com posa de manifest la premsa local– qui presidí les Corts de 1359 ³³.

Finalment, per posar la cirera al pastís, cal recordar que durant el mes de febrer de l'any 1986, el llavors president del Parlament de Catalunya, Miquel Coll i Alentorn, visità novament Cervera. En aquesta ocasió, el motiu de la visita era participar en la Festa Major del Santíssim Misteri i, sobretot, en un acte d'agermanament entre el poble basc i el català, simbolitzat per la plantada d'un rebrot de l'Arbre de Gernika, emblema de les llibertats basques, al costat del Monument de la Generalitat, icona de l'autogovern català. Com he dit, presidia la delegació catalana el president del Parlament i, per part basca, hi havia el conseller de cultura, Luís M. Bandrés, el president de les juntes generals de Biscaia, Anton Aurre, i altres personalitat del moment, que també van participar en la inauguració

d'una exposició històrica sobre el fet basc, presentada a la capella de la Universitat³⁴.

Realment, si ens ho parem a pensar, impressiona l'activitat desplegada durant els deu anys que separen 1979 i 1989 per les autoritats i la societat civil cerverina de cara a posar en valor l'episodi de 1359. I tot plegat ens porta a preguntar-nos fins a quin punt l'extraordinària intel·ligència política de l'alcalde Salat, en sintonia amb la del president Pujol i amb el suport autoritzat de l'incansable conseller Coll i Alentorn, no fou decisiva per a la definitiva conformació tant del mite com del símbol nacional ³⁵. Un fet que, cal tenir-ho molt present, servia en bona mesura per començar a "redimir" Cervera de la culpa que li havia encolomat un altre mite, això és, la llavors vergonyant fidelitat a Felip V i l'erecció –com a recompensa– de la Universitat. D'aquí, probablement, el malestar que va generar en alguns sectors de la població la visita del príncep Felip de Borbó que tingué lloc el 22 d'abril de 1990, i en el decurs de la qual l'hereu de la Corona espanyola afegí al títol de Comte de Cervera el nomenament honorífic de "paer"³⁶.

La sanció oficial del mite

Ara bé, com he apuntat, les iniciatives dutes a terme en l'àmbit local probablement no haguessin tingut tant d'èxit si, paral·lelament, no hi hagués hagut un interès i suport decidits de la pròpia institució de la Generalitat, acabada de recuperar i delerosa de cercar uns orígens el més remots possibles a l'autogovern català. No és estrany, per tant, que Josep Tarradellas, Jordi Pujol o Miquel Coll i Alentorn s'avinguessin –permeteu-me l'expressió– a "fer-li el joc" a l'alcalde Salat pràcticament des del primer moment, i en el cas de Coll i Alentorn, com a historiador reconegut que era (sobretot en la qüestió dels mites!), la seva actuació reiterada segurament va servir per sancionar la idea des del punt de vista històric. Però, com deia, al costat de les iniciatives endegades a Cervera també hi hagué tot un seguit

³². Vegeu la crònica detallada dels fets, il·lustrada per abundants imatges, a *Segarra*, 900-901 (20 de setembre de 1982); 900 (15 d'octubre de 1982).

³³. *Segarra*, 1061-1062 (20 de setembre de 1989).

³⁴. *Segarra*, 978 (15 de febrer de 1986).

³⁵. Tot i que la relació amb Cervera sembla haver passat desapercebuda pels estudiosos que s'han ocupat de la figura de Miquel Coll i Alentorn, la seva participació en la construcció del mite del naixement de la Generalitat sembla fora de qualsevol dubte si tenim en compte la seqüència de fets que acabo d'enumerar. Una col·laboració que, d'altra banda, sí que s'adiu perfectament amb el tarannà i l'activitat tant intel·lectual com política descrita pels especialistes en el personatge. Vegeu, en aquest sentit, els estudis continguts a *Miquel Coll i Alentorn. Miscel·lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari*, Fundació Jaume I, Barcelona, 1984; la biografia d'Albert BALCELLS, *Miquel Coll i Alentorn. Historiografia i democràcia (1904-1990)*, Barcelona, Proa, 1999 (esp. 323-355); o alguns escrits del mateix Coll i Alentorn, como ara, "Fer visible la Generalitat arreu de Catalunya", a Miquel COLL I ALENTORN, *Escrips polítics, cívics i religiosos*, Barcelona, Curial - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, p. 256-258 (=Avui, 25 de gener de 1983).

³⁶. *Segarra*, 1076 (1 de maig de 1990). Entre moltes altres coses, en la crònica també es recordava que el 29 de novembre de 1969 un grup de cerverins fou rebut al Palau de la Zarzuela pel llavors Príncep d'Astúries, el futur rei Joan Carles I, amb motiu del lliurament que se li féu d'una medalla de plata encunyada per Cervera amb motiu de la celebració del "V Centenari dels Reis Catòlics", en record del fet que fou a l'actual capital de la Segarra on s'estipularen els capítols matrimonials entre els prínceps Isabel i Ferran.

d'actuacions impulsades des de la plaça Sant Jaume que acabaren de "falcar" definitivament la construcció mítica i simbòlica.

La primera d'aquestes actuacions fou la publicació, per part de la Generalitat, d'un parell de llibres sobre la història de la institució, que se sumaven a l'editat l'any 1978 per la Caixa de Pensions, obra d'Edmon Vallès³⁷. L'any 1982, concretament, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya publicava *La Generalitat en la història de Catalunya*, signat pels historiadors Oriol Vergés i Josep Cruañas. Tal com afirmava el llavors conseller Max Cahner en la introducció, es tractava d'una obra de divulgació històrica sobre aquella institució que "des de la llunyana data de 1354 (sic), quan les Corts de Cervera crearen la *Diputació del General o Generalitat*, fins avui... ha constituït en tot moment l'expressió del desig d'un poble d'autogovernar-se i de decidir, en el treball i en la pau, quin havia de ser el camí i quines havien de ser les fites que calia atènyer...". Més endavant, en l'apartat corresponent, es tornava a al·ludir al naixement de la Diputació, il·lustrant el text amb una imatge del "document fundacional de la Generalitat, promogut com a constitució per les Corts de Cervera"³⁸.

L'any següent, el 1983, apareixia un altre llibre, aquest cop de gran format i curiosament editat pel Departament de Presidència de la Generalitat amb motiu de la commemoració del 50è aniversari de la mort del president Francesc Macià, "restaurador de la Generalitat contemporània". L'obra, titulada *Catalunya i la Generalitat al llarg de la nostra història*, comptava amb la participació d'un nodrit equip d'especialistes, coordinats per Joan B. Culla. A la portada hi apareixia la imatge del Monument de Cervera i, a la contraportada, una de les seves inscripcions: "Cervera 1359, naixença de la Generalitat". El llavors president Jordi Pujol era l'encarregat de fer una emocionant presentació i Miquel Coll i Aletorn, conseller adjunt a la presidència, signava la introducció titulada "Els antecedents de la Generalitat", on es remuntava als segles altmedievals. No m'aturaré a comentar aquests ni els altres apartats del llibre, la retòrica del qual bé mereixeria un anàlisi aprofundit. Només dir que l'obra es cloïa amb un capítol dedicat als "presidents de Catalunya", realitzat per Xavier Fort i Bufill (historiador i periodista, fill d'Eufemià Fort i Cogul), on es presentava una nòmina de 115 "presidents de Catalunya"; alguns d'ells amb una petita biografia. Fort i Bufill, amb tot el rigor històric, deixava ben clar que la institució medieval no era la mateixa que la contemporània i, citant (ell també) Jaume Sobrequés, posava de manifest les contradiccions polítiques de l'antiga

Diputació. Així mateix, puntualitzava la qualificació de "president" atorgada als diputats del braç eclesiàstic, no pel fet de ser-ho, sinó per la consideració que mereixia la seva condició religiosa. Però allí quedava la dada: Jordi Pujol era el "115è" president de la Generalitat³⁹.

Com hem vist, l'any 1984 apareixia el clàssic estudi de M. Teresa Ferrer i Mallol, "Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)", on s'introduïa el matís històric al mite del naixement. I quelcom similar feia Victor Ferro, l'any 1987, en la seva coneguda obra *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, quan proposava reservar el nom Generalitat a la institució creada el 1931 i Diputació (Deputació) a la vigent fins el Decret de Nova Planta⁴⁰. Però, novament, els historiadors van quedar en un segon pla quan es decidí declarar el pergami descobert l'any 1980 a l'arxiu de Cervera com a bé cultural d'interès nacional. L'any 1998, era conseller de cultura Joan M. Pujals, s'incoava l'expedient de declaració de "l'Acta final de les Corts de Catalunya de l'any 1359 celebrades a Cervera", tal com apareixia anomenada en el DOGC de 14 de juliol d'aquell any. Tot sembla indicar que la iniciativa va causar una certa incomoditat entre els especialistes encarregats de dictaminar en l'afer des del punt de vista històric, ja que –vint anys després, passada la flamarada política inicial– ja no es veia tan clara l'excepcionalitat del document ni, molt menys, la "paternitat" que se li atribuïa. Malgrat tot, per una o altra raó, la declaració va tirar endavant, era conseller de cultura Jordi Vilajoana. Prova de la incòmoda posició dels historiadors implicats en la declaració és l'ambigüitat de l'extens enunciat històric contingut en el DOGC de 13 de març de 2000, que acabava dient:

La importància de l'Acta, que es conserva a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera, es deriva de les constatacions següents. En primer lloc, es tracta d'un document reial relatiu a la Cort General de Catalunya de 1359, que ressenya constitucions i declaracions que hi foren aprovades, per la qual cosa és una font important per al seu estudi. Es tracta, a més, d'un document coetani a la Cort General, estès per l'administració reial amb tota la solemnitat i formalitat. En segon lloc, s'escau que es tracta d'una Cort General de la qual se n'ha conservat una documentació escassa, particularment quant al procés. Aquests dos factors, un d'intrínsec al mateix contingut del document i un altre d'ordre extern i accidental, determinen que l'acta de la Cort General de 1359 de Cervera mereixi l'especial protecció que es deriva del fet de declarar-la bé cultural d'interès nacional.

37. Vegeu nota 28.

38. Oriol VERGÉS; Josep CRUAÑAS, *La Generalitat en la història de Catalunya*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1982, p. 5 i 17.

39. Joan B. CULLA et alii, *Catalunya i la Generalitat al llarg de la nostra història*, Barcelona, Departament de Presidència de la Generalitat, 1983 (la quarta edició és de l'any 2000!).

40. FERRER I MALLOL, "Els primers diputats de la Generalitat...", p. 227; FERRO, *El Dret Públic Català...*, p. 243-246, nota 10.

Evidentment, aquesta declaració va anar acompanyada dels corresponents actes protocol·laris a Cervera, en els quals no m'aturaré.

Una nova i decisiva iniciativa, que reprenia la idea formulada en el llibre coordinat per Joan B. Culla el 1983, fou la publicació l'any 2003 de la magna *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dirigida per Josep M. Solé i Sabaté, que endegà el projecte mentre exercia com a primer director de Museu d'Història de Catalunya, entre el 1996 i el 2000⁴¹. El 6 de març de 2003, el president Jordi Pujol presentà solemnement l'obra al Palau de la Generalitat, esdevingué d'aquesta manera el 126è "president" (a la de 1983 era el 115è) de la Generalitat des de Berenguer de Cruïlles, diputat del braç eclesiàstic a les Corts de 1359 i, segons el llibre, president de la Generalitat de Catalunya entre 1359 i 1362 (mentre durà el donatiu concedit a les Corts de Cervera). En els capítols introductoris, M.T. Ferrer Mallol insistia de nou que la Cort de Cervera de 1359 era només un primer pas en la creació de la Diputació i que el bisbe de Girona Berenguer de Cruïlles formà part d'una comissió paritària composta per quatre diputats de cada braç, encarregats de gestionar l'impost concedit al rei; n'era considerat el primer per una qüestió simplement honorífica, en atenció a la seva dignitat eclesiàstica. Però, també en aquesta ocasió, la força del mite va prevaldre novament sobre els matisos de la història, tal com ho demostra la placa commemorativa que s'inaugurà al Pati dels Tarongers del Palau de la Generalitat, on es deia, literalment, que "la Generalitat de Catalunya fou creada a les Corts de Cervera de 1359 i Berenguer de Cruïlles en fou el primer president". I al capdavant això és el que ha romàs, com pot veure's, per exemple, en la pàgina web de la Generalitat, a la "Galeria de Presidents", on l'actual president Artur Mas es considera "el 129è president" de la institució⁴².

Per últim, la darrera iniciativa –que personalment conec bé, perquè vaig participar-hi– fou l'exposició inaugurada, també l'any 2003, al Museu Comarcal de Cervera sobre el naixement de la Generalitat, afavorida de forma decisiva pel llavors director del MHC Jaume Sobrequés i el seu equip. El plantejament d'aquesta exposició era innovador si el comparem amb les anteriors iniciatives, tanmateix el seu ressò o transcendència social foren molt més limitats. En efecte, si donem un cop d'ull al catàleg de l'exposició, veurem que destacats especialistes en la matèria van intentar reconstruir i contextualitzar el procés que, entre els s. XIII i XV, va

conduir al la creació de la Diputació del General. La crisi baixmedieval, la guerra, les Corts, Cervera, la fiscalitat d'Estat o la pròpia Diputació del General abans i després de 1413 foren objecte d'un anàlisi curós que, al meu entendre, no desmereixien en absolut la institució d'autogovern català. Ans el contrari, es demostrava clarament que el constitucionalisme català (el "pactisme", perquè ens entenguem) era un dels més precoços i originals del continent europeu a finals de l'Edat Mitjana, i Catalunya una nació prou cohesionada com per emetre deute públic garantit amb les persones i béns del conjunt de la població del Principat, això és, el General. Res de comparable enlloc durant aquella època, però segurament massa complicat d'entendre pels polítics i, en general, per la societat⁴³.

En aquest sentit, un nou esforç de divulgació dels estudis rigorosos realitzats sobre el tema va tenir lloc l'any 2005, quan des de la popular revista *L'Avenç* es publicà un rigorós monogràfic titulat "La Diputació del General. Quatre segles d'història", on hi participaren sis destacats especialistes: Ramon Grau, Manuel Sánchez, Tomàs de Montagut, Miquel Pérez Latre i Eva Serra. Es deia en la introducció que "com a resultat d'un esforç combinat de recerca... el perfil de la Diputació del General de Catalunya comença a alliberar-se de mites vells i adquireix una nova i remarcable claredat...". Però, com veurem tot seguit, els autors d'aquestes paraules anaven errats, perquè –parafrasejant una expressió de Magí Sunyer, referida al romanticisme històric català– "el mites no necessiten la certificació de la història"⁴⁴.

La commemoració del 650 aniversari

D'aquesta manera s'arribà a l'any 2009, trenta anys després de la visita de Tarradellas a Cervera i moment en què els símbols i mites ja estaven prou consolidats per celebrar tal com calia l'efemèride del 650 aniversari del naixement de la Generalitat. Novament, la Paeria de Cervera i la Generalitat (juntament amb institucions diverses i societat civil) es posaren d'acord per impulsar els actes de celebració. Una celebració que, dit sigui de passada, va veure's animada per unes declaracions fetes el 14 de juliol per l'expresident de la Generalitat Jordi Pujol en què es mostrava crític amb les iniciatives endegades per l'executiu del Tripartit, i lamentava que el Govern no commemorés prou l'efemèride ni l'aprofités per "fer pedagogia i contrarestar el risc que [la Generalitat] es vagi convertint merament en un òrgan administratiu i perdi el seu contingut emotiu i patriòtic"⁴⁵.

41. Josep M. SOLÉ I SABATÉ, *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Enciclopèdia Catalana, 2003.

42. http://www.president.cat/pres_gov/president/ca/presidencia/galeria-presidents/index.html [consulta: 22/05/2014].

43. Carme BERGÉS, Manuel SÁNCHEZ (coord.), *El naixement de la Generalitat de Catalunya*, Cervera, Museu Comarcal de Cervera, 2003.

44. Magí SUNYER, "Catalunya agonitzant: la identitat esquarterada", en Pilar Arnau (ed.), *Identitat, literatura i llengua: actes de la secció literària del XIX Col·loqui Germano-Català (Colònia 2003)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 2006, p. 21-34 (24).

45. <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/3-politica/17-politica/295072--generalitat-650-anys-.html> [consulta 28/05/2014].

Per ordre cronològic, el primer dels actes commemoratius fou un cicle de conferències organitzat entre el 18 de febrer i l'1 d'abril pel Museu d'Història de Catalunya, llavors dirigit per Agustí Alcoberro (que continua essent-ne el director). Participaren en aquests cicles destacats historiadors, entre els que es trobaven Manuel Sánchez, Maria Teresa Ferrer i Mallol, Josep Fernández Trabal, Miquel Pérez Latre, Antoni Simón, Eduard Martí i Jordi Casassas.

El segon acte, per ordre cronològic, va ser la visita, el 29 de maig de 2009, de la secció històrico-arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Cervera. Aquesta visita va constar de dues activitats fonamentals: d'una banda, la recepció a la Paeria, seguida d'una visita guiada a la ciutat en la qual es parà un esment especial a tot allò relacionat amb els orígens de la Generalitat; i, altra banda, la sessió pública de la secció històrico-arqueològica, seguida d'un petit cicle de conferències que va tenir lloc a l'edifici de l'Auditori, antiga casa de S. Bernat i escenari de la Cort de 1359 ⁴⁶. Fruit d'aquesta i altres iniciatives similars que van organitzar-se el 2009, l'Institut d'Estudis Catalans va publicar un llibre fonamental per a la història de la Generalitat (en sentit ampli), aparegut l'any 2011 i on es reunien les contribucions dels principals especialistes en el tema ⁴⁷.

Un tercer acte o, més ben dit, conjunt d'actes foren els que van organitzar la Paeria de Cervera i, en menor mesura, el Consell Comarcal de la Segarra al llarg d'aquell any. Val la pena recordar, per exemple, les conferències presentades per l'Arxiu Comarcal de la Segarra, el cicle de xerrades fetes al Consell Comarcal en el marc de la setmana cultural Isagoge o el tríptic editat per la Paeria amb la intenció de promoure la visita dels monuments i llocs més emblemàtics relacionats amb les Corts de 1359. De totes maneres, per l'originalitat i l'èxit que tingueren, m'agradaria destacar especialment la representació teatralitzada de l'assemblea de 1359 i la publicació posterior, l'any 2011, d'un còmic titulat *Viatge a l'origen de la Generalitat*. Una obra, aquesta última, de la historiadora Teresa Salat i el dibuixant Ton Granell, realitzada amb tot el rigor històric i, alhora, fàcil de comprendre pel gran públic ⁴⁸. Finalment, no puc oblidar tampoc les Jornades *Reviure el Patrimoni* d'aquell any, organitzades pel Museu Comarcal de Cervera el 30 d'octubre de 2009, i que, aprofitant

l'avinentesa, foren dedicades a "La gestió d'intangibles: reptes i oportunitats" ⁴⁹.

Un altre acte, probablement el més important, fou el que va tenir lloc al Palau de la Generalitat, el 19 de desembre de 2009, coincidint amb la data concreta del document d'aprovació de les constitucions de les Corts de 1359 a Cervera, això és, el pergami que es custòdia a l'Arxiu Comarcal de la Segarra. Prèviament, amb motiu de la Diada d'aquell any, el Departament de Vicepresidència havia editat l'opuscle de M. Teresa Ferrer i Mallol, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya (1359-1413)*, on la historiadora insistia de nou en la particular dinàmica que va conduir al "naixement" de la Diputació del General, i hi incloïa també un apèndix amb els capítols del donatiu atorgat en les Corts de 1359 i altres documents financers que permetien entendre la naturalesa fiscal de la institució durant la segona meitat del s. XIV ⁵⁰. No degueren assabentar-se'n els responsables de l'acte celebrat al Palau quan, segons el comunicat oficial, s'havia escollit la data del 19 de desembre perquè (i cito), "el mateix dia de l'any 1359, la Cort General de Catalunya, reunida a Cervera pel rei Pere el Cerimoniós, va aprovar la constitució de l'anomenada Diputació del General, antecedent històric de l'actual Generalitat de Catalunya". Per aquesta raó, coincidint amb la data exacta d'aquesta –teòrica– "constitució", el president de la Generalitat, José Montilla, i el vicepresident del Govern, Josep-Lluís Carod-Rovira, van presidir l'acte central de la celebració del 650 aniversari, que va tenir lloc al Saló Sant Jordi del Palau i va comptar amb representants de totes les institucions catalanes i del món cultural, polític, econòmic. Maria Teresa Ferrer, màxima especialista en el tema i presidenta de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, fou novament l'encarregada de repassar la història de la institució en una documentada conferència, precedida dels parlaments del vicepresident Carod-Rovira, president de la Comissió de Commemoracions Històriques, i seguida del discurs del president Montilla ⁵¹.

Pocs dies després, el 22 de desembre de 2009, van tenir lloc els corresponents actes de celebració de l'efemèride a Cervera. Tal com havia fet Jordi Pujol, l'any 1982, el govern en ple va desplaçar-se a la ciutat per mantenir-hi, a la Sala de Plens de la Paeria, la reunió setma-

46. Constitueix un testimoni de la visita realitzada per la secció històrico-arqueològica del IEC a Cervera la publicació de M. Teresa FERRER I MALLOL (ed.), *La Generalitat de Catalunya a través dels segles. Commemoració dels 650 anys de la Generalitat. Sessió pública de la Secció Històrico-Arqueològica*. Cervera, 28 de maig de 2009, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2011.

47. Vegeu-ne la cita bibliogràfica a la nota 9.

48. Teresa SALAT, Ton GRANELL, *Viatge a l'origen de la Generalitat*, Cervera, Centre Municipal de Cultura, 2011.

49. Cal recordar, així mateix, que aquell any els actes de l'Onze de Setembre a Cervera foren celebrats com de costum al Monument de la Generalitat, i que aquest cop em va correspondre a mi mateix de fer el parlament inaugural que, com era d'esperar, versà sobre l'antiga Diputació del General.

50. M. Teresa FERRER I MALLOL, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya (1359-1413)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2009. Des de la Generalitat, també s'impulsà l'edició de 650 anys, 650 imatges. Generalitat de Catalunya, Barcelona, Departament de la Presidència, 2009 (amb pròleg de l'historiador Josep M. Solé i Sabaté).

51. <http://www.10.gencat.cat/gencat/AppJava/cat/actualitat2/2009/91218650aniversari.jsp> [consulta: 27/05/2014]. La negreta és meua.

nal del Consell de govern de la Generalitat⁵². Posteriorment, totes les autoritats van desplaçar-se al Museu Comarcal, on s'inaugurà una exposició itinerant sobre el naixement de la Generalitat, elaborada a partir de la que ja s'havia presentat el 2003 i patrocinada per la Caixa. Durant l'any següent, aquesta exposició de petit format va fer un llarg periple per diversos llocs del Principat, que va culminar al Museu d'Història de Catalunya⁵³.

Per acabar, com a epíleg a tot aquest seguit d'iniciatives, he de fer esment a la creació que tingué lloc uns anys després, el 2011, del CAT (Centre d'Acollida Turística) que es troba a l'entrada de Cervera. Com és sabut, la Xarxa de CAT fou una iniciativa promoguda per l'antiga Conselleria d'Innovació i Empresa, de la qual formen part vuit centres més repartits per tot el territori català: Berga, Cervera, Les, Puigcerdà, Ripoll, Sallent, Tortosa Vilajuïga i Teià (vegeu-ne més informació concreta a la seva pàgina web). En principi, aquests espais polifuncionals tenen com a objectiu acollir el viatger o turista, orientar-lo i, al mateix temps, donar a conèixer Catalunya mitjançant la presentació dels seus referents culturals i identitaris més representatius (la Patum i les festes catalanes, el compte Guifré el Pilós i els orígens de Catalunya, la gastronomia catalana...)⁵⁴. Com pot suposar-se, en el cas de Cervera, s'explica la història de la Generalitat de Catalunya, a través d'un primer plafó, dedicat als símbols nacionals de Catalunya i a l'estructura del seu govern autonòmic; d'un altre plafó, dedicat a al naixement de la Diputació del General, a les Corts de 1359; i d'un audiovisual que evoca el –teòric– tarannà polític dels catalans, des de les assemblees de Pau i Treva, celebrades en el s. XII, fins a l'actualitat. Tot plegat, prenent com a referència les conegudes paraules pronunciades per Pau Casals a les Nacions Unides, el 1971, quan va rebre la Medalla per la Pau⁵⁵.

Consideracions finals

Fins aquí aquest dens recorregut per tres dècades de construcció del mite i dels símbols relacionats amb el naixement de la Generalitat a Cervera, durant les Corts generals de 1359. No entraré a valorar la seva historicitat ja que, malgrat la relativa novetat de l'efemèride, hi ha prou arguments tant per negar-la com per justificar-la. Però el que sí que m'agradaria fer, per acabar, és reclamar la necessitat de ser rigorós a l'hora de tractar aquests temes i no deixar-se endur per rauxes polítiques ni tampoc per orgulls de campanar. Això és una cosa que, com a historiador professional, crec que em toca reivindicar.

I parlar de rigor històric no vol dir que menystingui iniciatives tan lloables com el còmic o la representació teatralitzada de les Corts de 1359, ans el contrari, trobo que –en el context del 650 aniversari– van ser eines molt útils per difondre la recerca massa vegades obscura dels historiadors. Ara bé, en aquests casos cal tenir mesura i com ja deia un lúcid articulista de la revista certerina Carreró l'any 1980, arran de la descoberta del pergami de les constitucions de 1359:

El descobriment d'aquest document, algú l'utilitzarà, ara que els temps son propicis, com a instrument de mitificació històrica de la mateixa manera que s'han utilitzat altres etapes històriques en altres moments en els que el vent de ponent bufava abassegador....⁵⁶

Pensem, sinó, en l'exemple de la placa commemorativa dels capítols matrimonials signats entre els Reis Catòlics, que es troba al costat de la del naixement de la Generalitat. I, fent un exercici d'història ficció, imaginem-nos per un moment que hauria passat si a algú se li hagués acudit posar de relleu aquell esdeveniment com a baula decisiva en l'origen d'Espanya. Repassant la història certerina, des de la Guerra de Successió, passant per la del guerra del Francès i les guerres carlistes, segur que d'arguments d'espanyolitat per donar-li escalf tampoc n'haurien faltat... De fet, segurament així ho feren els membres de la comitiva que el 29 de novembre de l'any 1969 visitaren el Palau de la Zarzuela per lliurar la medalla de plata encunyada per Cervera amb motiu de la celebració del "V Centenari dels Reis Catòlics".

Així mateix, també cal tenir mesura a l'hora de demostrar, com a país, el nostre orgull nacional. Perquè ens entenguem, si es visita el CAT de Cervera, per exemple, hom s'adona que els guionistes –al meu entendre– enllacen amb excessiva lleugeresa conceptes passats i presents com "pau i treva", "Diputació del General", pacifisme i democràcia. I ho fan amb la simple ajuda o autoritat de les emocionants paraules pronunciades, el 1971, per Pau Casals a les Nacions Unides; unes paraules que, convé no oblidar, va pronunciar quan va rebre la Medalla de la Pau no com a historiador, sinó com a persona compromesa amb la democràcia i com a català exiliat sota la dictadura. Els guionistes del CAT, però, ho treuen de context, bo i oblidant perquè es reunien les Corts medievals i perquè fou creada, en primera instància, la Diputació del General: per pagar les guerres del rei i finançar l'expansió militar de la Corona d'Aragó per la Mediterrània, en aquells anys en què –com ens agrada pensar– fins i tot els peixos que

52. <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2009/12/23/pagina-15/80220945/pdf.html?search=consell%20executiu> [consulta: 28/05/2014].

53. http://www.mhcat.cat/exposicions/exposicions_realitzades/2011/el_naixement_de_la_generalitat_de_catalunya [consulta: 28/05/2014]

54. <http://www.turismecat.cat/index.php> [consulta: 27/05/2014].

55. http://www.turismecat.cat/v2/directori/centre.php?c=5&id_pagina=6 [consulta: 27/05/2014].

56. Carreró, 84 (1980).

solcaven el nostre mar duien les quatre barres pintades a la cua.

Per tant, creem, cuidem i aprofitem els mites i símbols que com a qualsevol altre poble tenim... però no en fem un gra massa ni sucumbim a la temptació de tirar pel dret. Al cap i a la fi, algú podria dir, el que volem és que vingui gent i, si no és del tot exacte que la Generalitat neix –en el sentit estricte de la paraula- a Cervera, tant se val. En altres circumstàncies, aquest raonament podria ser tolerable, però no ho acaba de ser del tot en el cas que ens ocupa. Només cal llegir una mica segons quins diaris o escoltar segons quines emissores per adonar-se que tot el que es refereix a l'autogovern de Catalunya constitueix "material políticament sensible". A més, a Cervera tampoc li convé entrar en segons quins

jocs històrics: durant anys, l'ombra distorsionada de la Universitat s'ha projectat sobre el passat de la ciutat i, encara avui, costa molt de transmetre una imatge verídica del que va succeir abans i després de 1714. No sembla honest, per tant, reclamar tot el rigor històric en uns casos i no voler-ne saber res en d'altres, ni tampoc cal donar la impressió que vol tapar-se un mite negatiu amb un altre mite positiu.

Segons el meu parer, el caràcter de vegades feixuc de la història és el peatge que s'ha de pagar amb vistes a transmetre un imatge de seriositat i rigor històric que faci quallar definitivament la idea que Catalunya posseeix una història que ve de lluny i que Cervera hi ocupa un lloc de primer ordre.